

Gouden Boekjes

Een feest van herkenning

Door Ad Geerdink

Van 21 november tot en met 28 februari 2004 is in het museum een tentoonstelling te zien over de Gouden Boekjes. Dit ter gelegenheid van het feit dat vijftig jaar geleden het eerste deeltje van deze bekende prentenboekenreeks in Nederland verscheen. Voor degenen die zijn opgegroeid met de avonturen van Wim op zijn driewieler, de heldendaden van de vijf brandweermannetjes en de bloedstollende race tegen de klok van de gele taxi, is de expositie een feest van herkenning. Op de jubileumtentoonstelling wordt het verhaal achter de Gouden Boekjes uit de doeken gedaan. Hoe een van oorsprong Amerikaanse prentenboekenserie uitgroeide tot een fenomeen in Nederland.

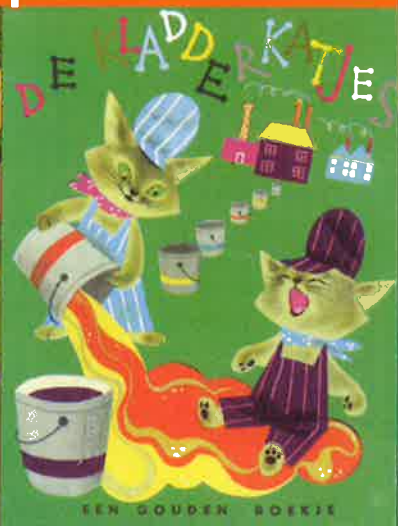
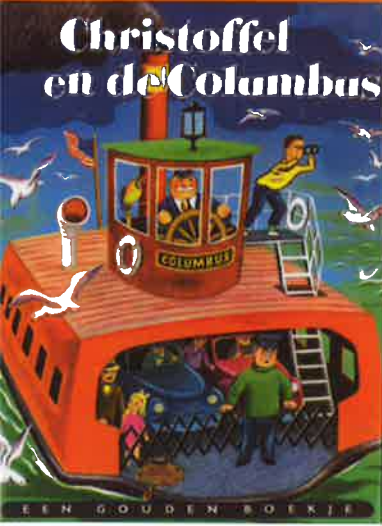
De wieg van de Gouden Boekjes stond in de Verenigde Staten. In Racine bij Chicago om precies te zijn. Daar rolde in september 1942 een serie van twaalf prentenboeken van de persen bij één van de grootste kinderboekdrukkerijen van die tijd. De boekjes weken qua vorm erg af van de bestaande prentenboeken. Ze hadden een klein, handzaam formaat en een even simpele als duurzame uitvoering. De voor- en achterplaat waren van dubbeldik karton en de bladzijden geel op snee. Twee nietjes hielden het boekje bij elkaar. Ze werden aan het zicht onttrokken door een boekband van goudfolie. Aan dit uiterlijk ontleenden de boekjes hun naam: Little Golden Books.

Kindvriendelijk

De geestelijk vader van dit vernieuwende kindvriendelijke prentenboek was George Duplaix. Begin jaren '40 was hij directeur van de Artists and Writers Guild in New York. Dit samenwerkingsverband van schrijvers en illustratoren ontwierp voor verschillende Amerikaanse uitgeverijen kinderboeken. Duplaix' Little Golden Books waren een doorslaand succes. Niet in de laatste plaats door de lage prijs, die slechts 25 dollarcent bedroeg. Binnen tien jaar gingen er in de Verenigde Staten meer dan 10 miljoen exemplaren over de toonbank en ontstond er een heus Little Golden Book imperium, de Sandpiper Press, dat per jaar zo'n zes tot tien nieuwe titels op de markt bracht.

Gouden jaren

Voor de Nederlandse Gouden Boekjes zijn met name de eerste twintig jaar van de Little Golden Books reeks van belang. In deze periode, die bekend staat als 'de gouden jaren van het Amerikaanse prentenboek', werden vele klassiek geworden prentenboeken gemaakt. Na 1955 verloor de Little Golden Books reeks steeds meer haar eigen oorspronkelijke gezicht. Dit was het gevolg van de toenemende populariteit van de televisie. Vanaf de jaren '60 domineerden televisie- en cartoonhelden als The Lone Ranger, Lassie, Donald Duck en Yogi Bear de reeks en werden de Little Golden Books steeds duidelijker een exponent

■ Christoffel en de Columbus, 1955; De gele taxi, 1955; Het koekemannetje, 1956; De kladderkatjes, 1954

van de Amerikaanse kinderentertainmentindustrie. In de jaren '40 was hiervan nog geen sprake en leverde de samenwerking tussen schrijvers en illustratoren in de Artists and Writers Guild, de creatieve motor achter de Little Golden Books, de meest prachtige prentenboeken op. De boeken vielen op door hun kwalitatief hoogstaande illustraties en de grote eenheid tussen beeld en tekst. Ook de inhoud was verrassend anders. De verhalen gingen over herkenbare zaken in de wereld waarin de lezertjes opgroeiden. In de themakeuze van de Little Golden Books uit de jaren '40 en '50 klonken de ideeën door van onderwijsvernieuwers als Lucy Spague Mitchell en Mary Reed, die zelf ook aan de serie meewerkten. Zij waren van mening dat prentenboeken moesten aansluiten bij de belevingswereld van jonge kinderen en hen iets moesten leren over de wereld om hen heen. Dit leverde klassiekers op als 'De gele taxi', 'Vijf brandweermannetjes' en 'Christoffel en de Columbus'.

Progressief

Begin jaren '50 waaiden de Little Golden Books in het kielzog van de Marshallhulp en de Hollywoodfilm over naar Nederland, waar een grote belangstelling bestond voor de 'American way of life'. In 1953 wist uitgeverij De Bezige Bij de rechten van de Little Golden Books in Nederland te verkrijgen. Volgens overlevering gebeurde dit in een vrijwel onverstaanbaar transatlantisch telefoongesprek tussen directeur Wim Schouten en de Amerikaanse uitgever Golden Press. Nog datzelfde jaar verscheen het eerste Gouden Boekje 'Pietepaf, het circushondje' en binnen zes jaar telde de reeks dertig titels. De Bezige Bij nam de Amerikaanse prentenboekenreeks niet klakkeloos over. Er was in die jaren, met name bij de Nederlandse elite, een zekere angst voor de Amerikaanse massacultuur, die volgens velen onherroepelijk tot vervlaking leidde. Net als zoveel andere Amerikaanse producten, werden de Gouden Boekjes toch overgenomen, maar wel aan de Nederlandse cultuur aan-

gepast. Dit hield een strenge selectie in. De Bezige Bij benaderde Annie M.G. Schmidt en Han G. Hoekstra om de Amerikaanse boekjes te vertalen, te bewerken en een afgewogen keuze te maken uit de 450 titels. De keuze voor Schmidt en Hoekstra lag voor de hand. Beide golden op dat moment als de grote vernieuwers van de kinderproza en -poëzie in Nederland. De pedagogische visie achter de Little Golden Books kwam bij Annie M.G. Schmidt bovendien in haar eigen werk tot uitdrukking. De redacteurs kozen vrijwel uitsluitend voor titels uit de 'gouden' jaren '40 en '50 van de Little Golden Books. Van Barbie, Mickey Mouse en Gunsmoke hielden zij de Nederlandse lezertjes verre. Hun voorkeur ging uit naar verhalen waarin kinderen werden uitgedaagd er op uit te trekken en de wereld om hen heen te ontdekken. Door deze selectie en de speelse vertalingen wisten zij de Gouden Boekjes een progressief, modern en intellectueel imago te geven, waarvan de reeks tot op heden profiteert. Van 1953 tot 1978 bewerkten Annie M.G. Schmidt en Han Hoekstra 76 Gouden Boekjes. Hieronder waren ook enkele van Nederlandse origine. Het meest bekend is 'Wim is weg'. Dit boekje werd in 1959 door leerling-illustrator Rogier Boon gemaakt voor het afscheid van Bezige Bij directeur Wim Schouten. Het verhaal over het jongetje dat op zijn rode driewieler naar Spanje wil, wordt inmiddels tot de klassiekers van de Nederlandse jeugdliteratuur gerekend.

Uitverkoop

In 2000 zag het er even naar uit dat aan de Gouden Boekjesreeks een einde zou komen. Uitgeverij Leopold, de opvolger van De Bezige Bij kon niet tot overeenstemming komen met de Amerikaanse uitgever over de verlenging van de uitgeeflicentie. Daarop gingen alle Gouden Boekjes in de uitverkoop. Dit leidde tot een golf van verontwaardiging en stukken in de krant. Hieruit werd duidelijk dat de Gouden Boekjes veel Nederlanders na aan het hart liggen. Voor hen die er groot mee zijn geworden horen de

Gouden Boekjes net zo bij het beeld van naoorlogs Nederland als DAF en de doorzonkamer. De Amsterdamse uitgever Rubinstein sprong uiteindelijk voor de boekjes in de bres. "De Gouden Boekjes horen toch bij het cultureel erfgoed van Nederland, dat mag je niet laten verdwijnen", liet uitgever Dik Broekman in het NRC Handelsblad weten. Sinds twee jaar herdrukt Rubinstein de klassieke Gouden Boekjes en verschijnen er ook weer nieuwe titels. Uitgangspunt daarbij is het behoud van de kwaliteit van de oorspronkelijke uitgave. Geheel in de traditie van De Bezige Bij ontwikkelt de uitgeverij ook nieuwe boekjes van Nederlandse origine.

Dit heeft al één nieuw boekje opgeleverd 'Het meisje dat alleen maar witte chocolade lust'. Schrijver en NRC redacteur Paul Steenhuis werkt op dit moment aan een verhaal dat zich afspeelt tegen het decor van het Zuiderzeemuseum. Dit bijzondere Gouden Boekje zal in het voorjaar bij de start van het buitenmuseumseizoen verschijnen. Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de Gouden Boekjes geeft Rubinstein onder andere de oorspronkelijke Amerikaanse versie van 'Vijf brandweermannetjes' in een Nederlandse vertaling uit. Deze versie telt 42 in plaats van 28 pagina's.

Prentenboekreservaat

Wie de Gouden Boekjes anno 2003 met de Amerikaanse Little Golden Books vergelijkt, komt tot de conclusie dat beide reeksen weinig meer gemeen hebben. De Amerikaanse serie volgt al 60 jaar de trends in de kinderentertainmentindustrie op de voet en telt inmiddels zo'n 1.200 titels. De Nederlandse reeks daarentegen is met 87 titels meer een 'prentenboekenreservaat'. De bindwijze van de Gouden Boekjes is nog dezelfde als vijftig jaar geleden. Ook het aantal van 28 pagina's is al een halve eeuw onveranderd en dat geldt, op een enkele typografische wijziging na, ook voor het uiterlijk van de boekjes. Hier in Nederland worden de verhalen uit de 'gouden jaren van het Amerikaanse prentenboek' bovendien nog steeds in hun oorspronkelijke vorm uitgegeven. Onder invloed van politiek correct denken is de tijdgeest van de jaren '40 en '50 in Amerika reeds voor een deel uit de prentenboeken weggepoetst. Zwarte kruiers en bedienden hebben een andere huidskleur gekregen en alle sigaretten zijn uit de monden en handen van de bijfiguren weggeretoucheerd. Eén boekje is zelfs helemaal niet meer verkrijgbaar, vanwege een vermeende racistische inhoud. Het gaat om 'Little Black Sambo', dat in 1948 voor het eerst verscheen. Het is een van oorsprong Indiaas volksverhaal over een jongetje dat achternagezeten wordt door een aantal tijgers. Illustrator Gustaf Tenggren vereeu-

wigde Sambo als een zwart jongetje. In de jaren '60 en '70 werd het boekje door grote groepen zwarte Amerikanen als stigmatiserend ervaren en kwam het onder vuur te liggen. Alleen al de naam Sambo werd als beledigend ervaren. Hierop nam de Amerikaanse uitgever het uit de handel. De Bezige Bij nam daarop hetzelfde besluit. Nederland doet zijn naam als prentenboekenreservaat echter eer aan. Inmiddels is 'Sambo, het kleine zwarte jongetje' weer verkrijgbaar in de originele Annie M.G. Schmidt versie, met het vermaarde 'en hij was pik- pikzwart'.

Nooit eerder getoond

Enkele van de originele illustraties uit 'Little Black Sambo' zijn te zien op de jubileumtentoonstelling in het museum. Ze zijn afkomstig uit het archief van de Amerikaanse uitgever Random House en nog nooit eerder aan het publiek getoond. Behalve van Gustaf Tenggren is er op de tentoonstelling ook origineel illustratiewerk te bewonderen van Richard Scarry, Tibor Gergely en Garth Williams. De meer dan 60 originele ontwerpen geven een goed beeld van de grote kwaliteit van de illustraties in de Gouden Boekjes. Het topstuk van de expositie is het volledige illustratiewerk uit de 42 pagina's tellende 'Five Little Firemen', gemaakt door Gergely in 1948. Het museum heeft van de Amerikaanse uitgever ook enkele van de oudste Little Golden Books uit 1942 in bruikleen gekregen, alsmede veel merchandising waaraan duidelijk te zien is dat de Little Golden Books in Amerika 'big business' zijn. De tentoonstelling is een feest van herkenning voor jong en oud. De Gouden Boekjes zijn er niet alleen te zien en te horen, maar natuurlijk ook (voor) te lezen. Hiervoor is met steun van de Stichting Lezen een speciaal voorleeskabinet ingericht, dat tevens het startpunt is van de educatieve programma's die bij de expositie zijn ontwikkeld. In de Erwtenkamer komen de Gouden Boekjes tot leven met de 'Gebakken Mannetjes' van regisseur Sjoerd van den Broek. Met deze televisieserie van de VPRO komen zeven van de bekendste Gouden Boekjes in het Zuiderzeemuseum wederom tot leven. ■

■ Illustratie uit Christoffel en de Columbus, Tibor Gergely, 1951

